

Europese Kanarie verliest terrein in Europa en Nederland

Het gaat niet goed met de Europese Kanarie als Nederlandse broedvogel. Ook in de ons omringende landen dalen de aantallen van deze soort, die bij ons aan de uiterste noordwestgrens van zijn verspreidingsgebied zit. De negatieve trend is ook zichtbaar in het aantal trekkers.

Bijna een eeuw broedvogel

Sinds ongeveer 1880 duikt de Europese Kanarie met regelmaat op in Nederland. Het eerste zekere broedgeval werd in 1922 vastgesteld bij Kerkrade Lb en vier jaar later verscheen de soort als broedvogel in Twente. Sindsdien breidde het broedgebied zich uit, met echter een duidelijke concentratie in de zuidoostelijke helft van het land en met name Limburg. Het broedbiotoop bestaat bij ons uit stadsparken, grote oude tuinen, begraafplaatsen en boomkwekerijen. De nesten zitten in dichte bomen, zoals coniferen, en het voedsel wordt verzameld op onkruidrijke braakliggende gronden en volkstuinten. In goede jaren broeden vaak verschillende paren in elkaars nabijheid. De stand kan dan in de kern van het verspreidingsgebied oplopen tot enkele tientallen paren per stad. Zulke aantallen zijn uit het verleden bijvoorbeeld bekend uit Maastricht, Valkenburg, Heerlen en Tegelen.

Sterke fluctuaties

Vanaf het begin werd het voorkomen in ons land (net als in aangrenzende delen van

België en Duitsland) gekenmerkt door fluctuaties. In de jaren zeventig begon een nieuwe bloeiperiode voor de destijds als zeldzaam bekend staande Europese Kanarie. Dat ging echter met horten en stoten. Zo steekt de schatting voor Limburg in 1986 (50-80 paren) schril af tegen schattingen voor 1974-78 (200-250) en rond 1998 (300-430; Avifauna van Limburg). De redenen voor deze fluctuaties, die vaak in een groot gebied simultaan optreden, zijn onbekend. Factoren die wel eens geopperd zijn, zoals de invloed van strenge, tot diep in Zuid-Europa (overwinteringsgebied!) optredende winters, lijken niet steekhoudend.

Verdwijnende broedvogel?

Sinds de eeuwwisseling gaat het alleen maar bergafwaarts in Nederland. In Limburg raakten bolwerken als het decennia lang bezette Maastricht hun Europese Kanaries kwijt. Het accent in deze provincie verschoof van het uiterste zuiden naar de omgeving van Venlo, maar ook daar is het niet pluis. Het is duidelijk dat de provinciale schatting van 150-200 paren van kort na de eeuwwisseling drastisch aan herziening toe is. Ook

elders krimpt de populatie, zoals in Winterswijk (1993 en 2015 resp. 1 paren; R. Kwak e.a.) en Twente (maximum in 1998 20 paren, in 2010 nog 1 en vanaf 2011 ontbrekend; B. Hulsebos).

Hoewel het landelijke beeld onvolledig is (Europese Kanaries zijn lastig integraal te tellen), zijn de gemelde aantallen in de laatste jaren zorgwekkend laag: 26 territoria in 2013 (waarvan 20 in Limburg), 16 in 2014 (14) en 17 in 2015 (15). In tien jaar tijd is het aantal bezette atlasblokken van 5x5 km afgenomen van 47 (2003-05) naar 22 (2013-15) (figuur 1). De landelijke schattingen spreken voor zich: van 400-450 territoria (1998-2000) via 100-140 (2008-11) naar 40-60 (2013-15).

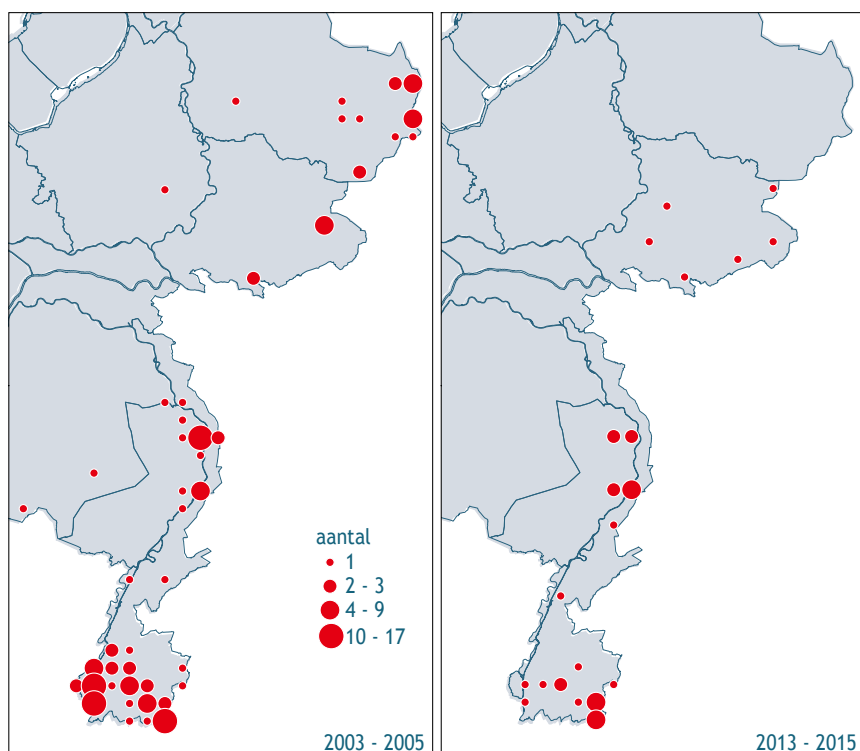
Als de stand niet snel één van zijn bijna spreekwoordelijke oplevingen krijgt, kan de soort zijn 100-jarige verjaardag als broedvogel amper vieren.

Niet alleen Nederland

De afname in Nederland staat niet op zich. Zo is de stand in de afgelopen 25 jaar ongeveer gehalveerd in Duitsland en Frankrijk; landen die ieder goed zijn voor honderduizenden paren, en mogelijk belangrijk zijn voor een instroom van broedvogels in ons eigen land. Die afname ging, net als bij ons, vooral hard sinds de eeuwwisseling. In figuur 2 is de Nederlandse broedvogeltrend opgenomen (1993-2015, blauwe lijn) naast de samengestelde trend in 13 Europese landen (1989-2013, rode lijn waarin o.a. opgenomen Duitsland, Frankrijk, Spanje). In Europa bedraagt de gemiddelde jaarlijkse afname 2,8% (Nederland -11,9%).

Over de redenen voor de recente neergang kan alleen gespeculeerd worden. Klimaatverandering lijkt niet van betekenis te zijn, habitatverslechtering vermoedelijk wel. Voedselproblemen kunnen ontstaan door het verdwijnen van onkruidrijke veldjes binnen de bebouwde kom ('inbreiding' van steden, 'verstenen' van tuinen) en herbicidegebruik in het broed- en overwinteringsgebied.

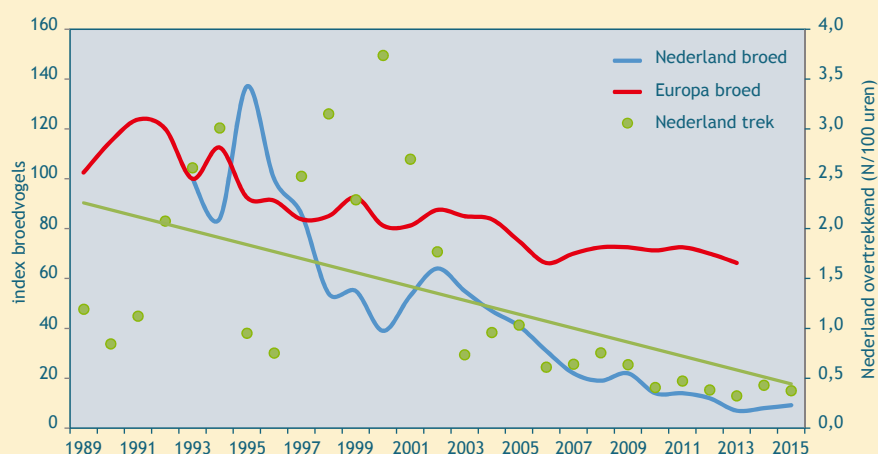
Afnemende trekvogel

Figuur 1. Europese Kanarie. Broedverspreiding in 2003-05 resp. 2013-15 (maximum per atlasblok) in Oost- en Zuidoost-Nederland.

Europese Kanarie in Lottum bij Venlo, een van de weinige overgebleven min of meer vaste broedplaatsen.
Foto: Ran Schols.

Gezien de algehele malaise is het niet verwonderlijk dat Europese Kanaries ook op trek bij ons schaarser worden. Op de Nederlandse trektelposten werden in de jaren negentig, in het voorjaar, per 100 teluren nog zo'n 1-3 trekkers gemeld. De laatste tien jaar ligt dat rond de 0,5 (figuur

2, groene stippen en trendlijn). Een somber beeld dus voor deze vogel die met zijn knisperende zang een zuidelijk tintje aan onze steden geeft. Maar hij heeft al eerder veerkracht vertoond, dus wie weet.

● Arjan Boele & Fred Hustings

Figuur 2. Europese Kanarie. Broedvogelindexen voor Nederland (BMP) en Europa (13 landen gecombineerd; EBCC). Tevens weergegeven het gemiddelde aantal trekkers in het voorjaar in Nederland (aantal per 100 teluren in hoofd-doortrekperiode; trektellen.nl).

Een leerzaam voorjaar

Hoe interpreteer je de waarneming van een Gele Kwikstaart met voer in de snavel?

En wat is een datumgrens? Op dat soort vragen kregen broedvogelcursisten dit voorjaar een antwoord. In verschillende regio's organiseerden vogelwerkgroepen en terreinbeheerders samen met Sovon een BMP-cursus: in Bergen op Zoom, Bergschenhoek, het Dwingelderveld, op Terschelling en op de Veluwe. In Friesland organiseerden we een cursus voor het Meetnet Agrarische Soorten (MAS). In totaal werden er bijna honderd cursisten opgeleid. Daarnaast organiseerden we ongeveer twintig avonden waarop de kennis van broedvogeltellers werd opgefrist en het broedseizoen van 2016 werd afgetrapt.

Ook een cursus?

Ook een cursus volgen of organiseren? We helpen graag (mee).

Meer info vind je op sovon.nl/cursussen

De datums van de meeste cursusavonden staan op sovon.nl/agenda

Foto's van boven naar beneden:

Cursisten leren weidevogels inventariseren op Terschelling (Jelle Postma).

Nestor Arend van Dijk geeft in Drenthe uitleg over het BMP (Albert de Jong).

Cursisten zien in het Dwingelderveld drie Kraanvogels tijdens de praktijkochtend (Albert de Jong).